

PAPER DETAILS

TITLE: Monarsiden Demokrasiye Siyasetin Imkânî Sorunu ve John Locke

AUTHORS: Gamze Kaya,Serdar Saygili

PAGES: 58-68

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3666193>

Araştırma Makalesi / Research Article

Monarşiden Demokrasiye Siyasetin İmkânı Sorunu ve John Locke¹

The Problem of the Possibility of Politics from Monarchy to Democracy and John Locke

Serdar Saygılı*, Gamze Kaya**

Makale Bilgisi

Alındı: 17.01.2024
Düzeltildi: -
Kabul Edildi: 08.02.2024
Yayımlandı: 30.06.2024

Öz

John Locke, on yedinci yüzyıl siyaset felsefesinin önde gelen filozoflarından birisi olarak kabul edilir. Locke'un siyaset alanındaki düşünceleri onu klasik liberal demokrasinin önemli figürü haline getirmiştir. Ona göre, siyasal toplum kurulmadan önce doğa durumundaki bireyler barış içerisinde yaşamaktadır. Locke'a göre, doğa durumundaki birey birtakım doğal haklara sahiptir. Yaşam, özgürlük, eşitlik, mülkiyet, saldırganı cezalandırma gibi belirlenen bu haklar bireylerin doğuştan sahip olduğu haklardır. Bu haklar savaş durumunun oluşmasına ortam hazırlar. Onun açısından savaştan kaçınmanın yolu, sahip olunan hakları egemen güce teslim etmekten geçmektedir. Böylece savaştan kurtulmak isteyen her birey rıza göstermek suretiyle sahip olduğu hakların bir kısmını egemene teslim eder. Devredilen haklar toplumsal sözleşme yapılarak güvence altına alınmıştır. Sözleşmenin amacı, düzeni ve yasayı tahsis etmek, doğal durumun belirsizliğini gidermek ve kişinin haklarını muhafaza edecek kurumlar meydana getirmektir. Bu bakımdan Locke'un siyaset felsefesi alanında ki düşüncelerinin etkisi günümüze kadar ulaşmıştır. Bu çalışmada ise Locke'un siyaset felsefesi alanında ki düşünceleri eleştirel perspektiften tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: John Locke, Doğa Durumu, Mülkiyet Hakkı, Toplumsal Sözleşme, Liberalizm, Siyaset Felsefesi

Abstract

John Locke is considered one of the leading philosophers of seventeenth-century political philosophy. Locke's ideas on politics made him an important figure of classical liberal democracy. According to him, lived in peace individuals in the state of nature before the establishment of political society. According to Locke, individual in the state of nature has a number of natural rights. These rights, such as life, liberty, equality, property, the right to punish aggressors and so on, are the rights that individuals are born with. These rights prepare the environment for the emergence of a state of war. From his point of view, the way to avoid a war is to surrender these rights to the sovereign power. Thus, every individual who wants to avoid war surrenders a bundle of rights to the sovereign through consent. The surrendered rights are secured by the social contract. The purpose of the social contract is to establish order and law, to resolve the uncertainties of the natural state and to create institutions to protect the rights of the individual. In this respect, the influence of Locke's ideas in the field of politics still continues today. In this study, Locke's ideas in the field of political philosophy will be discussed from a critical perspective.

Keywords: John Locke, State of Nature, Property Rights, Social Contract, Liberalism, Political Philosophy

Article Information

Received: 17.01.2024
Revised: -
Accepted: 08.02.2024
Published Online: 30.06.2024

¹ Bu makale, 03 Temmuz 2023 tarihinde Gamze Kaya'nın Doç. Dr. Dr. Serdar Saygılı danışmanlığında tamamladığı "John Locke'un Siyaset Felsefesi Üzerine Bir İnceleme" isimli yüksek lisans tezi esas alınarak üretilmiş bir yayındır.

* Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, serdarsaygili@erciyes.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1986-6448

** Doktora Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe, gamze7188@gmail.com, ORCID: 0009-0004-1007-6751

1. Giriş

Toplumsal yaşamda her birey zaman içerisinde birtakım konularda diğer toplum üyeleri ile uyumsuzluk yaşamıştır. Bu uyumsuzluklar sonucunda cevaplanması gereken bazı sorular meydana gelmiştir. Bireyler ortak kararları nasıl almalıdır?, Toplum adına alınan ortak kararların meşruiyeti nasıl sağlanmalıdır?, Yönetimde kimler söz sahibi olmalıdır?, Yönetimde söz sahibi olanların yetkileri nerede başlamalıdır?, Yönetenlerin yetki aşimları nasıl durdurulmalıdır? Tüm bu ve benzeri sorular temel olarak siyasetin kapsamına girmektedir. Bu bağlamda siyaset kavramı, insanların hayatlarını düzenlemek, korumak ve değiştirmek için kullandıkları genel kuralları belirleyen faaliyet alanı olarak tanımlanmaktadır (Heywood, 2022: 28-29). Süreç içerisinde felsefenin siyaseti konu edinmesi ile birlikte siyaset felsefesi olarak adlandırılan alan ortaya çıkmıştır. Felsefenin alt disiplinlerinden birisi olan siyaset felsefesi, bireyin toplum ve devlet ile nasıl bir ilişki içerisinde olması gerektiğini konu edinir. Toplumsal hayatta olmuş ya da olabilecek sorunlara çözüm önerileri geliştirme amacından hareket eden siyaset felsefesi ideal toplumsal düzeni araştırmıştır. Siyaset felsefesi filozofları genel olarak birey, toplum, devlet, hak, adalet, özgürlük, eşitlik, mülkiyet ve benzeri temel kavramları incelemiştir. Bunların yanı sıra Devletin kökeni nedir?, Devletin meşruiyeti nedir?, En iyi yönetim biçimi nedir? gibi sorulara cevap aramıştır (Macit vd., 2021: 6; Saygılı vd., 2020: 4).

Aydınlanma felsefesinin kurucularından birisi olarak kabul edilen John Locke (1632-1704), felsefenin diğer alanlarında cevaplamaya çalıştığı soruların yanında devletin yönetim biçiminin ne olacağı gibi sorulara cevap arayarak modern siyaset felsefesi geleneğinde kendisine önemli bir yer edinmiştir. Siyaset alanında savunduğu düşünceleri Locke'u kalsik-liberal demokrasinin önemli temsilcisi haline getirmiştir. Locke, devletin kökeninin ve meşruiyetinin kaynağını sorgulayarak siyaset felsefesini temellendirmeye çalışır. Locke'un hareket noktasını belirleyen kavram doğa durumudur. Locke, doğa durumu kavramını diğer sözleşme kuramcılarından farklı şekilde ele alır. Örneğin Hobbes doğa durumunda her bireyi yaratılış açısından eşit kabul eder. Ancak doğal olarak eşit kabul edilen bireyler fiziksel güce veya zihinsel yeteneğe sahip olmak bakımından herhangi bir eşitliğe sahip değildirler (Cevizci, 2001: 73). Locke, doğa durumunu tüm bireylerin ortak mülkiyete sahip olduğu tabii özgürlük hali olarak tasavvur eder. Ayrıca doğa durumunu, bireylerin eylemlerini doğa yasasına bağlı gerçekleştirdikleri toplumsal düzenden önceki yaşam biçimini ifade etmek için kullanır. Locke, siyasal otoritenin kökenini ve meşruiyetini belirlemek için öncelikle bireylerin doğal halinin ele alınması gerektiğini savunur (Toku, 2015: 210).

Locke, doğal durumda bulunan bütün bireylerin birtakım haklara sahip olduğunu ileri sürmüştür. Bütün haklar Tanrı tarafından verilmiş olan doğal hukuktan türetilmiştir. Bireylerin doğuştan sahip olduğu doğal haklar, başka kişilere veya iktidara devredilemez niteliktedir. Bu sebeptendir ki, Locke sınırlı devlet fikrini savunmuştur. Ona göre, devletin yetki alanını sınırlayacak ve bireylere karşı sorumluluklarını belirleyecek temel ölçüt bireysel haklardır (Yayla, 2014: 41). Bireysel özgürlüğe verdiği değer ile tanınan Locke, devletin kuruluş amacının öncelikle bahsi edilen doğal hakları korumak olduğunu savunmuştur. Locke, bireylerin sahip olduğu doğal hakların tamamını egemene teslim etme fikrine karşı çıkmıştır. Çünkü tüm yetkilerin devlete teslim edilmesi devleti mutlaklaştırmak anlamına gelmektedir. Locke'un kurmuş olduğu devlet modelinde siyasal iktidarı mutlak güç ile donatmak bireysel hakların çiğnenmesi ile sonuçlanacaktır. Bu yüzden devletin güç kullanma imkânı kanunlar aracılığı ile sınırlandırılmalıdır (Şahin, 2017: 52-54). Dolayısıyla Locke, sınırlı devlet görüşünü savunarak mutlak monarşiye olan karşıtlığını da açıkça ortaya koymuştur.

Locke, devlet gücünün tek elde toplanmasını önlemek için kuvvetler ayrılığı ilkesini geliştirmiştir. İlke yasama, yürütme ve federatif güç olarak adlandırılan üç ayrı erkten oluşmaktadır. Yasama diğer iki erkten daha üstündür. En üstün irade olarak nitelendirilen yasama çoğunluk ilkesine göre hareket etmektedir. Yürütme gücü yasamanın çıkardığı kanunlara işlerlik kazandırmaktadır. Federatif güç ise devlet üyeleri ile devletin dışında kalan bireyler arasında çıkabilecek sorunları çözmekle görevlidir (Ağaoğulları, 2009: 208-210). Locke'a göre, üç erkin temel amacı kamu yararına hizmet etmektir. Devlet kendisine verilen bu amacın dışına çıktığında ise direnme hakkı doğmaktadır. Direnme hakkı sayesinde bireyler, iktidarın baskıcı tutumlarıyla karşılaştıklarında teslim ettikleri yetkileri geri alabileceklerdir. Locke, direnme hakkını doğal bir hak olarak nitelendirmiştir. Bu yüzden direnme hakkını kullanmak meşru görülmektedir (Yıldız, 2016: 391). Buraya kadar yapılan açıklamalardan anlaşılacağı üzere bu çalışmada temel olarak Locke'un siyaset teorisinde hangi kavramları temel aldığı ve siyaset felsefesini bu kavramlar çerçevesinde nasıl temellendirdiği tartışılacaktır.

2. Özgürlük Alanı Olarak Doğa Durumu

Locke, siyaset alanına dair fikirlerini *Yönetim Üzerine İki İnceleme* adlı eserinde açıklamıştır. Eser 'Birinci İnceleme' ve 'İkinci İnceleme' şeklinde iki ayrı bölümden oluşmaktadır. Birinci İnceleme'de Locke,

Robert Filmer (1588-1653)¹'in yönetime dair görüşlerini eleştirmiştir. Filmer'a göre, Âdem tüm dünyanın monarkıdır. Bütün krallar ilk atalarının Âdem olması sebebi ile Âdem'den sonraki varis olarak görülürler. Bu bakımdan monarşik gücün prenslere aktarılması miras olarak kabul edilmektedir. Ayrıca insanları doğal olarak özgür kabul etmeyen Filmer, Âdem'in çocukları üzerinde mutlak ve sınırsız yetkiye sahip olduğunu savunmuştur. Çünkü Filmer'a göre Âdem'in ilk insan olması, onun dünyaya getirdiği çocuklarının ve ondan sonraki neslinin üzerindeki yetkiyi mutlak kılmaktadır (Locke, 2020: 75). Filmer, yöneticinin yani kralın elinde bulundurduğu tüm yetkileri Âdem vasıtası ile Tanrı'dan aldığını iddia etmiştir (Locke, 2020: 75). Locke, *Birinci İnceleme*'de temel olarak Filmer'in *Patriarcha* adlı eserinde Âdem üzerinden temellendirmeye çalıştığı mutlak monarşiyeye dair fikirlerini çürütmeye çalışmıştır.

Eserin ikinci kısmında Locke'un siyasi iktidarın kaynağına ilişkin görüşleri yer almaktadır. Locke, Filmer'in Âdem'in mutlak iktidarı ile ilgili düşüncelerine karşı çıkarak devlet yetkilerinin kökenini ve meşruluğunu araştırır. Locke, öncelikle bireylerin doğal yaşamdaki hallerini incelemek gerektiğini öne sürmüştür. Bireylerin doğal hayat tarzlarını ifade etmek için kullanılan doğa durumu kavramı bir kurgudan ibarettir. Locke, devletsiz bir toplumsal sistem kurmayı amaçlamamıştır. Bunun yerine toplumu yönetmek için sınırsız güç ile donatılmış baskıcı güce karşı çıkmıştır. Bu yüzden Locke, kurgusal nitelikteki doğa durumu kavramını, bireylerin toplumsal düzen içerisinde ihtiyaç duyduğu özgürlük, eşitlik ve güvenlik gibi temel hakların daha anlaşılır tahayyül edilmesi açısından bu kavramları mantıksal bir çerçeveye içerisinde sunmuştur (Ruby, 2016: 80). Doğa durumu Locke'un siyaset felsefesinin hareket noktasını oluşturmaktadır. Bu yüzden, İkinci İnceleme'ye ilk olarak bahsi edilen kavramı açıklayarak başlamıştır.

Doğa durumunu Locke, "*İnsanların başkasından izin istemeksizin ya da başkalarının iradesine bağlı olmaksızın doğa kanunun sınırları içinde fiillerini düzenleyebilecekleri ve sahip oldukları varlıklar ve kendileri üzerine uygun gördükleri biçimde tasarruf edebilecekleri tam ve eksiksiz bir özgürlük durumu*" şeklinde tanımlamıştır (Locke, 2020: 169). Doğa durumunun en belirgin özelliği özgürlük temeline dayanmasıdır. Doğal hal içerisinde yaşayan bütün bireyler eşit haklara sahiptir. Başka bir ifadeyle her bir kişi bir diğeri kadar özgür kabul edilmektedir. Locke, bu noktada özgürlük hakkına ayrı bir parantez açmıştır. Bu bakımdan doğa durumundaki özgürlük, Hobbes'un savunduğu gibi bireylerin kendi istek ve arzularına göre hareket ettikleri bir başıbozukluk durumunu ifade etmemektedir. Özgürlük temel olarak bir kişinin iradesini kullanmak açısından bağımsızlığını ifade etmektedir. Birey özgürken başka kişilerin tahakkümünden uzak aynı zamanda doğa yasasına bağlı hareket etmektedir. Locke, kişinin özgürlüğünü başka bireyin özgürlük alanı ile sınırlandırmıştır (Cevizci, 2001: 314). Bununla birlikte herkesin eşit aynı zamanda da özgür kabul edildiği doğa durumunda bireysel hakların nasıl korunacağı ile ilgili olarak Locke, şöyle bir açıklamada bulunmuştur: "*Doğal durumu yöneten ve herkesi kendisine uymaya zorlayan bir doğa yasası vardır. Aklın bizzat kendisi olan bu yasa, kendisine danışan bütün insanlığa herkesin eşit ve bağımsız olduğunu, kimsenin bir diğerrinin hayatına, sağlığına, özgürlüğüne ya da sahip olduklarına zarar vermemesi gerektiğini öğretir*" (Locke, 2020: 171).

Anlaşılaacağı üzere Locke, doğa durumunda bireylerin eylemlerini düzenleyebilecekleri evrensel bir yasanın var olduğunu ileri sürmüştür. Locke'un akıl olarak ifade ettiği doğa yasasına uygun şekilde hareket etmek akla göre davranmak anlamına gelmektedir. Bütün bireyler yasaya uymakla yükümlüdür. Locke'a göre, doğal durumda barışın, huzurun ve bireysel güvenliğin sağlanması ancak doğa yasasına uymakla mümkündür. Doğa yasasının ihlali bireyleri taraf tutma veya bencillik gibi kötü duygulara sürüklemektedir. Bu durum bireyler arasındaki dengeyi bozarak çatışmalarına yol açmaktadır (Şahin, 2017: 43-44). Locke bireylere, eşitlik ve özgürlük hakkı dışında saldırganı yargılama ve cezalandırma hakkı da tanımıştır. Yargılama ve cezalandırma hakkı doğa yasasını çiğneyen kişiye bireyler tarafından uygulanan yaptırımı ifade etmektedir. Bu hak ile beraber her birey aynı zamanda diğer bireyler üzerinde bir iktidar da elde etmiştir. Elde edilen iktidar sınırsız, mutlak bir gücü ifade etmemektedir. Bireyler bahsi edilen iktidarı işlenen suç ile orantılı olacak şekilde kullanılmalıdır (Locke, 2020: 174). Locke'a göre, ceza yaptırımının bireyler tarafından kötüye kullanılması özgürlük hakkının ihlal edilmesine neden olacaktır. Böylece doğal hal bozularak yerini güçlünün güçsüzü ezerek köleleştirdiği bir ortam oluşacaktır.

¹ "Devleti bir aile ve kralı da ailenin babası olarak gören *Filmer*, baba otoritesine boyun eğmenin siyasal yükümlülüğün gereği olduğunu ileri sürüyordu. Zamanın birçok düşüncüsü gibi Filmer de görüşlerini *Kitabı Mukaddese* dayandırma çabasıydı. *Kitabı Mukaddesin* zorlama bir yorumuyla *Âdem*'in ilk kral olduğunu ve *I. Charles*'ın da ülkeyi onun *İngiltere*'deki en büyük mirasçısı sıfatıyla yönettiğini öne sürüyordu. Topluların yöneticileri konumunda bulunan şahısların, insanlığın atası, ilk insan ve ilk mutlak monark olan *Âdem*'in varisleri olduklarını, mutlak otoritenin ilahi ve doğal bir hak olarak Tanrı tarafından onlara bahşedildiğini, buna karşılık, yöneticiler haricindeki insanların özgür doğmadıklarını, onlar için hayatın ve köleliğin birlikte başladığını ve bu durumun değiştirilemeyeceğini, yani yöneticilerin doğal hakları haricinde, insanların doğal haklarından bahsedilemeyeceğini, bir anlamda insanların doğal olarak kralların ya da padişahların köleleri olduklarını, bütün devletlerin de bu nedenle *mutlak-monarşik* bir form taşıdıklarını savunuyordu" (Toku, 2003: 63-64).

3. Doğal Hakların İhlali Olarak Kölelik

Locke’a göre, doğa durumunda yargılama ve cezalandırma gücüne sahip herhangi bir üst otorite olmaması doğa yasasının çiğnenmesine neden olabilir. Bu yüzden işlenen suçun tekrarlanmaması adına yargılama ve cezalandırma hakkı doğmuştur. Bütün insanlar eşit olduğu için bahsi edilen haklara herkes aynı oranda sahiptir (Tabanlı, 2018: 346). Ancak bireylere verilen eşitlik hakkı bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Locke açısından, uygulanacak olan cezalarda ölç alma amacı ile aşırıya kaçılması suçluyu tahakküm altına almak olarak görülmektedir. Verilen cezalar işlenen suç ile doğru orantılı olmalıdır. Bu durumda cezalar işlenen suçun telafisi yapıldığı yere kadar devam etmektedir. Amacını aşan cezalar suçluyu köleleştirme girişimi olarak görülmektedir (Eroğlu, 2010: 4). Locke, “(...) kendi hayatı üzerinde muktedir olmayan bir insan, sözleşme ile ya da gönüllü olarak, kendisini bir başkasına köle olarak veremeyeceği gibi dilediği zaman canını alabilecek birisinin mutlak keyfi iktidarı altına da sokamaz” sözleri ile bireylerin özgürlüğüne vurgu yapmaktadır (Locke, 2020: 186).

Locke, doğal durumda yaşayan her bireyin sahip olduğu eşitlik ve özgürlük haklarını doğal haklar olarak nitelendirmiştir. Doğal haklar bireylerin insan olmaları sebebiyle sahip oldukları temel hakları ifade etmektedir. Doğuştan kazanılan bu haklar hiç kimse tarafından zorla kişinin elinden alınamaz veya hak sahibi bir başkasına devredemez (Topakkaya, 2017: 136). Bu bakımdan Locke’a göre, özgürlük bireyin koruması gereken temel hakların başında gelmektedir. Kişinin kendisi dâhil hiçbir birey sahip olduğu bu özgürlüğü başka birine teslim edemez. Zira özgürlük hakkının başka kişilerin eline geçmesi kölelik ile sonuçlanacaktır. Bu durumda kölelik kişinin başta özgürlük hakkı olmak üzere sahip olduğu temel hakları kaybederek başka bir kişinin tahakkümü altına girmeyi ifade etmektedir (Locke, 2012: 21-22).

Doğal hakların ihlali sadece kölelik ile sonuçlanmamıştır. Bu durum aynı zamanda bireyler arasında çatışmalara sebep olmuştur. Locke, suçu işleyen ile cezayı veren taraf arasında otaya çıkan çatışmaları düşmanlık ve yok etme durumu olarak nitelendirmiştir. Locke’a göre, çatışmaların temel sebebi doğal hakların diğer bireyler tarafından ihlal edilmesidir. Doğal hakların ihlali nihai olarak çatışmaların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır (Eroğlu, 2010: 5). Locke’un başlangıçta barış hali olarak tanımladığı doğa durumu yaşanan çatışmalar nedeni ile kargaşa ortamına dönüşmüştür. Bu noktada Locke, “(...) insanları başkalarının hakkına tecavüz etmekten ve başkalarına zarar vermekten alıkoyacak olan doğa yasasını gözetmesi bütün insanlar için esenlik ve barış olacaktır” sözleri ile doğa yasasının önemini dile getirmiştir (Locke, 2020: 171).

Bireyler arasındaki çatışma zamanla büyüyerek savaşa dönüşebilir. Savaş durumunu Locke, “(...) bir başkasının hayatına karşı ani bir hırsla ve aceleyle değil soğukkanlı, iyice düşünülp tasarlanarak söz veya eylemle yapılan bir beyan” olarak tanımlar (Locke, 2020: 179). Bireylerin birbirlerine karşı düşmanlık beslemesine sebep olan savaş durumu, yargı ve ceza sisteminin bulunmadığı ortamlarda sürekli devam eder. Ancak savaşın sonlandırılmasının ardından bireylerden sağlıklı kararlar vermeleri beklenemez. Çünkü doğa durumunda bulunan herkes kendi davasının yargıcidir. Bu yüzden savaş durumundan çıkan herhangi birey haksız olduğunda da kendi çıkarları doğrultusunda karar almaktan çekinmeyecektir (Tabanlı, 2018: 347). Şu halde Locke, barıştan savaşa giden doğa durumu tasviri ile aslında toplumsal sürece geçişin aşamalarını göstermek istemiştir. Ona göre, doğa durumunda bulunan hakların korunması için yönetici bir gücün varlığına zorunlu olarak ihtiyaç vardır. Ancak öncelikle mülkiyet kavramı adı altında topladığı doğal hakların tanımlanması gerekmektedir.

4. Doğal Kazanım Olarak Mülkiyet Hakkı

Locke’un mülkiyet kavramını iki farklı şekilde kategorize ettiği görülmektedir. İlki hayat, hürriyet ve eşitlik gibi doğal hakları içine alan geniş anlamdaki mülkiyettir. İkincisi ise maddi varlık edinme biçimindeki özel mülkiyettir. Locke açısından öncelikli olan geniş anlamdaki mülkiyettir. Çünkü bireylerin yaşamlarını devam ettirebilmesi temel olarak doğal haklara bağlıdır. Bu yüzden esas yapılması gereken doğal hakları muhafaza etmektir (Ağaoğulları vd., 2009: 174-175). Locke, ikinci tanımda dile getirdiği mülkiyet hakkını genel olarak emek kavramı ile ilişkilendirmiştir. Locke’a göre, Tanrı dünyayı ve nimetlerini bütün insanlara birlikte kullanmaları için sunmuştur. Ancak kişi ortaklaşa olan şeylere emeğini katarak onu özel mülkü haline getirebilmektedir (Şahin, 2017: 47). Locke, emek kavramı ile ilgili fikirlerini *Yönetim Üzerine İki İnceleme*’de şu sözlerle dile getirmiştir: “Ortaklaşa verilen şeyin bir kısmını kendisinin mülkü kılmak için, onda pay sahibi olan bütün ahalinin açık rızasını almak gerekli olsaydı, çocuklar veya hizmetçiler babaların veya efendilerin her birisinin payına düşeni belirlemeden onlara ortak olarak verdiği eti bile kesemezlerdi. Kaynakta akmakta olan su herkese ait olsa da testidekinin sadece onu doldurana ait olduğundan kim şüphe duyar? Kişinin emeği, doğanın bütün çocuklarına ortak ve eşit olarak verdiği o şeyi onun ellerinden alarak kendisine ait kılmıştır” (Locke, 2020: 189-190).

Anlaşılabacağı üzere, Locke açısından mülk edinmenin meşruluğu bireysel emeğe dayanmaktadır. Bu durumda bireyin emeğini verdiği şey artık ortak olmaktan çıkarak emek veren kişinin mülkü haline gelecektir.

Locke, mülkiyeti doğal hak olarak nitelendirmektedir. Şu halde mülk edinmek doğa yasasına aykırı bir davranış olarak görülmemektedir. Ancak emek kavramının ortaya çıkması bazı sorunları beraberinde getirmiştir. Örneğin, mülk edinmede sınır meselesi gibi. Bireylere mülk edinme konusunda sınırsız bir hak tanımayan Locke, bu noktada mülk edinmenin belirli sınırlarının olduğunu ileri sürer (Geçit, 2014: 103-104).

Mülk edinmenin sınırlarından ilki, daha önce de ifade edildiği gibi emektir. Locke, kişinin ancak emeğini kattığı şeyi mülk edinebileceğini savunmuştur. Bu durumda birey, emek vermediği ürünü kendi mülkü haline getiremeyecektir. Bahsi edilen sınırlardan ikicisi yeterlilik sınırıdır. Yeterlilik sınırına göre, herhangi bir kişinin mülk sahibi olabilmesi için mülk edinilecek şeyden diğerlerine yetecek kadarını bırakması gerekmektedir. Bu sebeptir ki, birey başkalarının da hakkı bulunan mülkün tamamını kendi üzerine geçiremez. Üçüncüsü ise bozulma sınırıdır. Locke’a göre, Tanrı bireylere yeryüzünü ve nimetlerini bozmaları için vermemiştir. Bu yüzden birey, daha fazla emek sarf ederek tüketebileceğinden fazla ürün elde etmemelidir. Locke açısından, kişinin ihtiyacı olandan fazlasını alarak çürümeye neden olması diğer bireylerinin haklarını gasp etmek demektir (Ağaoğulları vd., 2009: 181). Burada ifade edilenlerden anlaşılacağı üzere, sınırların aşılması başkalarının haklarının ihlal edilmesi aynı zamanda doğa yasasının da çiğnenmesi anlamına gelmektedir.

Locke, bireysel hakların ihlal edilmesini önlemek için yukarıda ifade edilen sınırların aşılmaması gerektiğini önemle vurgulamıştır. Ancak daha sonra bu sınırların yıkılabilir olduğunu yine kendisi ifade etmiştir. Locke, bu durumun açıklamasını “(...) devreye insanların bozulmadan saklayabilecekleri bir şey olarak paranın kullanımı girdi ve karşılıklı rıza sonucu bununla gerçekten faydalı fakat bozulabilir ihtiyaç maddelerini değiş tokuş etmeye başladılar” sözleri ile dile getirmiştir (Locke, 2020: 201). Görüldüğü üzere paranın devreye girmesi belirlenen üç sınırın da ortadan kalkmasına yol açmıştır. Para karşılığı emeğin satılması her ne kadar bireysel rızaya dayansa da doğal hakların ihlal edilmesini engellememiştir. Bu yüzden bireyler, tehlikelerden kurtulmak ve varlıklarını korumak için toplumsal düzene geçmeye karar vermişlerdir.

5. Doğal Hakların Garantisi Olarak Toplum Sözleşmesi

Toplum sözleşmesi genel olarak bireylerin niçin bir topluma dâhil olmak istedikleri sorusuna cevap niteliği taşımaktadır. Locke, bireylerin topluma geçişlerinin nedeni olarak doğa durumunu göstermiştir. Çünkü Locke’a göre, doğa durumu, “(...) sürekli olarak başkalarının saldırısına açıktır, zira herkes en az kendisi kadar kral olan diğer insanlarla eşittir ve insanların büyük kısmı eşitlik ve adaleti yeterince gözetmez. Bu durumda kişinin sahip olduğu mülkiyetin kullanılması son derece güvenli ve emniyetsizdir” (Locke, 2020: 253). Locke’un sözleşme kuramı temelde iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada bireyler sivil toplumu oluşturmak için bir araya gelerek toplumsal sözleşme yaparlar. Bununla birlikte bireyler, doğa durumunda sahip oldukları güce son vermiş olurlar. İkinci aşamada ise devletin kurulması konusunda ortak karara varırlar. Bu noktada toplum üyeleri siyasal sözleşme yaparak doğal haklarının bir kısmını yönetime devrederler (Ruby, 2016: 81). Dolayısıyla Locke, savaş durumundan kurtulmak isteyen her bireyin sözleşmeye katıldığı takdirde kendisini garanti altına alacağını ileri sürmüştür.

Bireylerin sözleşme yapmalarının tek nedeni doğa durumundaki olası tehlikeler değildir. Locke’a göre, bunun birden fazla sebebi vardır: I) Ortak rıza ile oluşturulmuş yasa eksikliği ve cezaların belirli bir yasaya göre verilmemesi. Ayrıca Locke, doğru ve yanlışın ayırt edilmesinde benimsenecek olan temel yasanın herkes tarafından kabul görmesi gerektiğini savunmuştur. II) Tarafsız bir yargıç eksikliği. Doğa durumunda bütün bireyler doğa yasasının hem yargıcı hem de uygulayıcısıdır. Bu yüzden yaşanan olumsuz bir durum karşısında her birey kendi yararına olacak şekilde kararlar alma eğilimine sahiptir. Locke’a göre, tarafsız bir yargıç adaletli hükümler vererek tüm bu durumları engelleyecektir. III) Verilen cezaları uygulayacak yargı gücü eksikliği. Cezaları uygulayan herhangi bir birey adaletsizce verdiği kararı zor kullanarak diğer bireylere kabul ettirmeye çalışabilir. Locke açısından, bu durum taraflar arasında çatışmalar ile sonuçlanacaktır (Locke, 2020: 254). Dolayısıyla Locke, tüm bu eksiklerin doğa durumunu terk ederek toplumsal düzene geçiş ile sağlanacağı kanaatindeydi.

Locke, toplum sözleşmesini doğa yasasından hareketle oluşturmuştur. *Tabiat Kanunu Üzerine Denemeler* adlı eserinde “(...) tabiat kanunu olmasaydı toplumu ayakta tutan diğer temel de, yani sözleşmelere vefalı bir şekilde uyma da ortadan kalkardı” görüşünü dile getirmiştir (Locke, 1999: 23-24). Ayrıca oluşturduğu sözleşme kuramının demokratik temelli olduğunu savunmuştur. Ancak ileri sürdüğü bazı fikirler sözleşmenin bu niteliğine zarar vermiştir. Locke, sözleşmeye sınırlı sayıda insanın katılabileceğini öngörmüştür. Locke’a göre, toplumsal sözleşmenin yapılmasındaki temel amaçlardan birisi mülkiyeti korumaktır. Bu yüzden Locke, siyasal sözleşmeye sadece mülkiyet sahibi bireylerin katılabileceklerini dile getirmiştir. Sözleşmeye katılamayanlar sadece mülk sahibi olmayanlar değildir. Locke, ayrıca kadınları, yabancıları ve aklını kullanamayan insanlar olarak sınıflandırdığı çocukları, delileri ve çaresizleri de toplum sözleşmesinin dışında tutmuştur (Ağaoğulları vd., 2009: 192-193).

Bireylerin toplumsal sözleşme yapmalarındaki nedenlerden birisi de doğa durumunda sahip oldukları tabii hakları koruma istekleridir. Bu yüzden bireyler, sözleşme ile beraber bahsi edilen hakların bir kısmından

vazgeçmişlerdir. Locke’a göre, sözleşme belli sayıda insanın bir araya gelmesi ile yapılabilir. Çünkü bu durum diğer bireylerin özgürlüğüne herhangi bir zarar vermez. Onlar sanki doğa durumundaymış gibi özgür kalmaya devam ederler. Bir toplum oluşturma konusunda ortak karara varan bireyler temel olarak çoğunluğun kararına uyacaklara dair rıza gösterirler. Locke, bireysel rızadan hareketle oluşturulan siyasal sözleşme ile toplumun tek vücut olarak hareket edebileceğini düşünmüştür. Böylece bütün bireyler yönetim kurma konusunda toplumun çoğunluğunun kararlarına uyma sorumluluğu altına girmiş olacaktır (Locke, 2020: 233-234). Bu bakımdan Locke için toplum kurulurken ve sözleşme yapılırken esas olan gönüllülük esasına dayanmasıdır. Çünkü amaç bireysel hakları korumaktır. Bu yüzden süreç boyunca bireyler herhangi bir zorlamaya maruz kalmamalıdır. Toplumsal sözleşmenin imzalanmasının ardından toplum üyeleri üst kuvvet olan devletin kurulması konusunda ortak karara varmışlardır.

6. Bireysel Rızanın Göstergesi Olarak Devlet

Locke’un oluşturduğu devlet teorisinde yaşadığı dönemin siyasal olay ve temsilcilerin büyük etkisi vardır. Locke, liberal felsefenin önde gelen temsilcilerinden birisidir. Locke, dönemin mutlak monarşi savunucuları arasında yer alan Filmer’in görüşlerine şiddetle karşı çıkmıştır. Devlet ile ilgili görüşlerini ifade etmeden önce Filmer’in konuya dair fikirlerini çürütmeye çalışmıştır. Filmer 1683’te yayınlanan *Patriarcha* adlı eserinde temel olarak yönetici gücün Tanrı tarafından belirlendiğini iddia etmiştir (Arslan, 2013: 287). Ona göre, hak ve yetkilerin kaynağının Tanrı’ya dayanması hükümdarın toplum üyeleri karşısında sınırsız bir güce sahip olduklarını ifade etmektedir. Bu açıdan Filmer halkın, Tanrısal kökenli bu güç karşısında boyun eğmesi gerektiğini savunarak mutlak monarşiyi meşrulaştırmaya çalışmıştır. Filmer fikirlerini Âdem’e kadar uzanan babalık otoritesi üzerinden temellendirerek toplum üyelerini kralın kölesi haline getirmeyi hedeflemiştir (Akman, 2021: 6-7). Bu noktada Locke, Filmer’in fikirlerinin aksini öne sürerek bireysel özgürlüğe dayanan bir devlet teorisi geliştirmiştir.

Locke, Filmer’in savunduğu hak ve yetkilerin miras yolu ile aktarılabilmesi görüşüne kamusal işlerde keyfiyete yol açabileceği gerekçesi ile karşı çıkmıştır. *Yönetim Üzerine İki İnceleme*’de Locke, bu durumun açıklamasını “*Yeryüzünün mülk sahibi olması sebebiyle Âdem’in egemenliğinin insanlar üzerinde herhangi bir hükmü var olsa da bu, çocuklarından herhangi birisine intikal ettirilemezdi, çünkü çocuklar bu mirası paylaşmak bakımından aynı hakka sahiptirler ve her birinin babasının terekkesinden hissesi vardı*” sözleri ile ifade etmiştir (Locke, 2020:103). Şu halde yönetimin amacı, kişisel çıkarları değil toplumun yararını temele almaktır. Bu yüzden yönetim işleri asla keyfiyete dayalı olarak yürütülmemelidir. Locke siyasi iktidarın görevlerini, “*[s]iyasi yönetimin görevi sadece devletin zarar görmemesine; hiç kimseye gerek hayat gerekse mülkiyet bakımından hiçbir zarar verilmemesine dikkat etmektir*” sözleri ile açıklamıştır (Locke, 2017: 62).

Locke’a göre, kurulacak olan devletin varlığı sadece adil davranacağı garantisini ile bireyler tarafından kabul görmüştür. Toplum üyeleri egemen güce doğa durumunun güvensizliğinden, düzensizliğinden ve olası savaş halinden kurtulmak amacıyla itaat etmişlerdir. Bu yüzden bireyler yaşam, hürriyet ve mülkiyet haklarının korunacağını düşündükleri için devletin kurulmasına onay vermişlerdir. Locke, sadece yetkileri sınırlandırılmış egemen gücün bu hakları muhafaza edebileceğini savunmuştur. Locke, “*(...) bir insan kendisini bir başkasının keyfi iktidarına tabi kılamaz ve doğa durumunda bir başkasının hayatı, özgürlüğü ya da mülkiyeti üzerinde keyfi bir iktidara sahip değildir, başkalarının üzerindeki iktidarı ancak doğa durumunda kendisini ve diğer insanları koruyabileceği noktaya kadardır*” sözleri ile konuya dair görüşlerini dile getirmiştir (Locke, 2020: 260).

Locke’a göre, yönetimin meşru sayılabilmesi için siyasal iktidarın sınırlandırılması şarttır. Çünkü öncelikli amaç, toplumun çıkarlarını sağlamaktır. Bu yüzden yönetim hiçbir koşul altında bireyleri zor kullanarak bir şeyler yaptırmaya maruz bırakamaz. Yasalarla sınırlandırılmayan ve kamusal yararı gözetmeyen yönetim biçimini Locke, tiranlık olarak adlandırmıştır (Ağaoğulları vd., 2009: 216). Bu noktada, tiranlık gibi sınırsız bir otoriteye dayanan yönetim biçimlerini despotik otoriteler şeklinde nitelendirmiştir. Locke’un monarşiyeye karşı olduğu açıkça görülmektedir. Monarşi, yasama ve yürütme gücünü elinde bulundurması nedeni ile mutlak keyfi bir iktidarı temsil etmektedir. Locke’a göre, monarşi gibi yönetim biçimlerinin amacı toplumun iyiliğini gözetmek değildir. Bu yüzden doğal hakların korunması için geçerli olan belirli bir yasa da çıkartmamışlardır (Tilci ve Çelikçi, 2022: 322).

Yönetimin meşru sayılabilmesinin diğer bir yolu bireysel rızaya dayanmaktadır. Bireyler doğal olarak özgürdür. Bu yüzden onları iradeleri dışında hiçbir güç siyasal otoritenin yasalarına uymaya zorlayamaz. Locke’a göre, bireyler temel olarak iki şey için rıza gösterirler. İlk olarak, mülkiyet haklarının korunmasını isteyen her birey açık şekilde rıza gösterir. Bu sayede bireyler toplumun bir üyesi haline gelirler. İkinci olarak ise devlet yönetime tabi olan tüm bireyler örtük şekilde rıza gösterir. Böylece oluşturulan devlet yönetimi meşru bir hal alır (Locke, 2020: 248-249). Dolayısıyla Locke, doğal hakların korunabilmesi için yetkileri sınırlandırılmış ve bireysel rızaya dayalı bir devlet yönetimini savunmuştur. Ayrıca devlet yetkilerini sınırlandırmada bir diğer yol olarak kuvvetler ayrılığı ilkesinden bahsetmiştir.

7. Haksızlığa Karşı Kuvvetler Ayrılığı

Locke, devlet yetkilerinin tek elde toplanarak mutlak hale gelmesini önlemek için kuvvetler ayrılığı ilkesini geliştirmiştir. Bu sayede bireysel haklar egemen kişiye değil, ilkeye göre şekillenmiş resmi kurumlara devredilmiştir. Locke'un buradaki temel amacı, devletin aldığı yanlış kararların veya sergilediği davranışların tespit edilmesini sağlamaktır. Bu tespit ile beraber bireylere temel olarak gerektiği durumlarda devlete karşı kendini koruyabilme imkânı sunmuştur. Ona göre, kuvvetler ayrılığının önemi doğal hakların korunması durumunda ortaya çıkmaktadır (Topakkaya, 2017: 136-137). Locke, kuvvetler ayrılığı ilkesini kendi içinde yasama, yürütme ve federatif güç şeklinde üç farklı başlığa ayırmıştır. Bu kavramlar her ne kadar farklı şekilde ele alınsa da aslında birbirinin tamamlayıcısıdır. Dolayısıyla bir yasa yapıldığında ve uygulandığında ilkeler uyumlu olarak ilerlemektedir.

Locke, kuvvetler ayrılığını oluşturan üç erk arasından yasamayı en üstün irade olarak belirlemiştir. Ona göre, yürütme ve federatif güç yasamadan türemiştir. Bu yüzden yasamanın gücü diğer ikisi için bağlayıcı niteliğe sahiptir. Yasama her ne kadar en üstün iradeyi temsil etse de gücünün sınırları toplumsal fayda tarafından belirlenmektedir. Yani yasama iktidarı ortak iyiye hizmet etmekle yükümlüdür. Kendisine verilen bu sınırların dışına çıkması mümkün değildir (Akman, 2021: 29-31). Öte yandan yasama gücü meşruluğunu bireysel rızadan almaktadır. Locke, bahsi edilen düşüncüyü *Yönetim Üzerine İki İnceleme* isimli eserinde şu sözlerle ifade etmiştir: *"Hangi güce dayanırsa dayansın, yaptırım gücünü kamunun seçip yetkilendirdiği yasamadan almayan hiç kimsenin iradesi ve buyruğu bir yasanın gücüne ve bağlayıcılığına sahip olamaz. Zira bu olmaksızın bir yasa olmanın mutlak surette gerektirdiği şeylere sahip olmamış olur"* (Locke, 2020: 259).

Locke'a göre, yasama sürekli faaliyet gösteren bir güç değildir. Yasa yapmaya gerek olmadıkça yasamanın toplanmasına gerek yoktur. Bu yüzden yasama yasa yaptıktan sonra dağılmaktadır. Belirli zamanlarda varlık göstermesi aslında kamu yararına. Çünkü bu durum yasa yapıcıların kişisel çıkarlarına göre hareket etmesini engellemektedir (Ağaoğulları vd., 2009: 209). Locke, yasamayı, kalıcı yasalar yaparak mülkiyet haklarını koruma altına almakla görevlendirmiştir. Daha öncede ifade edildiği üzere, doğa durumunda doğa yasası mülkiyet haklarını korumakta yetersiz kalmaktadır. Aynı zamanda burada herhangi bir yazılı yasa yoktur. Bu yüzden doğal haklar tehlike altındadır. Toplumsal düzene geçişteki temel amaç bu hakları yasalar yolu ile güvence altına almaktır. Bu da ancak yasamanın çıkartacağı yasalar sayesinde gerçekleşecektir (Locke, 2020: 262). Dolayısıyla Locke, yasamayı sınırlandırarak temelde toplumun çıkarları için hizmet etmesini amaçlamaktadır.

Locke, üst kuvvetin hiç kimsenin rızası olmaksızın toplum üyelerinin mülkiyetinden kendi isteğine göre pay alamayacağını savunmuştur. Bahsi edilen durum mutlak monarşi ile yönetilen toplumlarda geçerliliğini korumaktadır. Bu yüzden Locke, yöneticinin keyfi şekilde hareket ettiği devlet türlerini reddetmiştir. Ona göre, devletin yasama gücü, yasa yapma iktidarını halktan almaktadır. Bu gücü elinde bulunduranlar başkalarına devretme hakkına sahip değildir. Çünkü hem yasamayı oluşturmak hem de verilen gücün kimin elinde olacağını belirlemek halka ait bir yetkidir (Locke, 2020: 264-266). Şu halde Locke, halkın etkili olduğu demokrasiye dayanan yönetim anlayışını benimsemiştir. En üstün güç olan yasamanın hareket alanını halk belirlemektedir. Locke, yasamanın halka güven verdiği durumlarda yönetimde kalabileceğini savunmuştur. Bu açıdan halk ile yasama arasındaki güven bağının kopması halinde bireylere yasamaya verdikleri gücü geri alabilecek bir yetki vermiştir (Şahin, 2017: 51). Dolayısıyla Locke, halkı her durumda en üstün güç konumuna getirmiştir.

Locke, yasama ve yürütme güçlerine farklı sorumluluklar yüklemiştir. Ancak yürütmenin yasamaya bağlı kalarak ilerlediğini dile getirmiştir. Yürütme gücü yasamanın aksine süreklilik gerektirmemektedir. Çünkü her zaman yasa yapmaya ihtiyaç yoktur. Çıkarılan herhangi bir yasa geçerliliğini daha sonra çıkartılacak başka yasaya kadar korumaktadır. Yine de bu yasaların yürütülmesi süreklilik gerektirmektedir. Daha öncede ifade edildiği üzere, yasama yürütmeden daha üstte yer almaktadır. Bu yüzden yürütme yasamanın belirlediği çerçeve içerisinde görevini yerine getirmektedir. Ancak kamu çıkarı söz konusu olduğunda yürütme yasamayı toplantılara çağırma gücü ve yetkisine sahiptir. Yürütmeye verilen bu güç aslında bir ayrıcalık olarak nitelendirilmektedir (Zabunoğlu, 2016: 450). Böylece yürütme elindeki ayrıcalığı kullanarak yasaların işleyişindeki sürekliliği devam ettirebilecektir.

Locke'un üçüncü erk olarak belirlediği federatif güç her toplumda rastlanabilir doğal bir güçtür. Federatif güç, üst kuvvet bulunmadığı durumlarda meydana gelen sorunları çözmektedir (Şahin, 2017: 51). Son olarak Locke, yürütme ve federatif gücün işlevsel olarak farklılık gösterebilir de ayrı ayrı kişilere devredilmesinin zorluğundan bahsetmiştir. Locke'a göre, *"(...) her ikisini uygulamak için de toplumun gücüne ihtiyaç duyulduğu için devletin gücünü farklı ve birbirine bağlı olmayan ellere teslim etmek ya da yürütme ve federatif iktidarı birbirinden bağımsız davranabilecek kişilere vermek hemen hemen uygulanabilir değildir"* (Locke, 2020: 269). Öte yandan siyasal iktidar kendisine verilen görevler dışına çıktığında halk buna müdahale etme gücüne sahiptir. Locke, bu noktada direnme hakkının varlığından söz etmiştir.

8. Direnme Hakkı

Direnme hakkı temel olarak hem bireysel hakların korunması hem de devletin mutlak güç haline gelmesini önlemek amacı ile verilmiştir. Locke bu durumu eserinde, “(...) toplum kendisine yönelik saldırı ve planlara karşı kendisini koruma iktidarını sürekli olarak elinde tutar, bunu yapanlar halkın özgürlüğüne ve mülkiyetine karşı entrikalar düzenleyip bunları uygulayacak kadar ahlak ve hain olabilecek kendi yöneticileri bile olabilir” sözleri ile ifade etmiştir (Locke, 2020: 271). Locke toplum üyelerinin hem iç tehdide hem de dış tehdide karşı direnme hakkına sahip olduğunu ileri sürmüştür. İç tehdit olarak kastedilen temelde, siyasal iktidarın bireylere uyguladığı baskı ve zorlamalara dayalı yaptırımlardır. Dış tehdit ise ülkenin fethedilmesi halinde bireylerin kişiliklerine veya mülkiyetlerine zarar verilmesi durumudur. Locke’a göre, direnme hakkı toplumsal sözleşme sonucu ortaya çıkmıştır (Ormanoğlu ve Çirkin, 2022: 559-560). Dolayısıyla hem iç tehdide hem de dış tehdide yönelik gösterilen direnme eylemi meşru sayılmaktadır.

Locke, siyasal iktidara sınır getirdiği gibi bireylerin direnme hakkını kullanmalarına da sınırlama getirmiştir. Çünkü ona göre, yöneticinin her haksız eylemi karşısında direnme hakkı gerçekleştiremez. Bireyler kendilerine haksızlık edildiğini düşündükleri herhangi bir durumla karşılaştıklarında akıllarına estiği gibi iktidara karşı koyamazlar. Locke, bunun gerçekleşmesi halinde toplum içerisinde kargaşa ve anarşi meydana geleceğini savunmuştur. Locke’a göre, eğer haksızlığa uğrayan kişi yasal yolları kullanarak hakkı olanı alabiliyorsa o zaman direnme hakkını kullanmaya ihtiyaç yoktur. Ancak bireyin yasaya başvurma hakkı elinden alınmışsa ve uğradığı zararın telafisi yapılamıyorsa bu durumda direnme hakkı doğacaktır (Ağaoğulları vd., 2009: 217-218). Buradan anlaşılacağı üzere, iktidara her fırsatta başkaldırma girişimi toplumsal düzenin bozulmasına ve yönetimin ortadan kalmasına yol açacaktır.

Locke, direnme hakkını kullanacak kişi ya da kişilerin sayısını genel olarak İkinci İnceleme’de ele almıştır. Bireylerin direnme haklarını kullanabilmelerini zarar gören kişi sayısı ile ilişkilendirerek açıklamıştır. Bu durumda Locke’a göre, “(...) bir ya da birkaç kişinin baskı görmesinin yönetimi sarsması mümkün değildir, halk çılgın bir delinin ya da öfkeli bir küskünün peşinden gitmekte pek istekli olamayacağı için bu gibilerin köklü bir yönetimi devirmesi de söz konusu olamaz” (Locke, 2020: 310-311). Bu noktada Locke açısından çoğunluğun direnme hakkını kullanması söz konusudur. Ayrıca her birey bireysel bir direnme hakkına sahiptir. Locke’un hem çoğunluğun direnme hakkını kullanabileceğinden hem de bireysel direnme hakkının varlığından bahsetmesi oluşturduğu devlet modelinde çelişki yaratmaktadır. Çoğunluk derken tam olarak kaç kişiden bahsettiği de belirsizdir (Değirmencioğlu Yıldız, 2016: 399-400). Dolayısıyla Locke’un direnme hakkıyla ilgili öne sürdüğü fikirler toplum üyeleri arasında ayrışmaya neden olmuştur. Bu durum aynı zamanda kişileri olası bir kargaşaya sürükleyerek onun demokrasi temelli toplum modeline de zarar vermektedir.

9. Sonuç

Locke ontoloji, epistemoloji, etik, metafizik, töz problemi gibi problemlerle ilgilenmesine karşın özellikle siyaset felsefesinde ileri sürdüğü fikirlerle hem çağını hem de çağının ötesini etkilemiş önemli filozoflardan birisidir. Locke, siyaset felsefesine temel olarak bireyden ve onun sahip olduğu doğal haklar olan hayat, özgürlük ve mülkiyet kavramlarını değerlendirerek başlamıştır. Kurduğu toplumsal modelin temeline ise demokrasiyi yerleştirmiştir. Toplum öncesi yaşam biçiminden başlayarak uygar bir yönetime uzanan siyasal sistemi Locke’un klasik liberal demokrasinin ilk temsilcileri arasında yer edinmesini sağlamıştır.

Mutlak monarşiye karşıtlığı nedeni ile Filmer’in düşüncelerini eleştirerek kendi özgün siyaset felsefesini oluşturmuştur. Locke ileri sürdüğü düşüncelerle siyaset felsefesinin yönünü Tanrı merkezli yönetim anlayışından bireyin değer gördüğü demokrasi temelli yönetim anlayışına çevirmiştir. Filmer’in savunmuş olduğu mutlak monarşiye karşılık hukuka dayalı anayasal monarşinin savunuculuğunu yapmıştır. Bunu yapmadan önce temel olarak devletin kökeninin ve meşruiyetinin nereye uzandığını araştırmıştır. Locke bu yüzden öncelikli olarak doğal insanı incelemiştir. Locke, doğa durumu olarak tasvir ettiği varsayımsal hal içerisinde bireyi ele alarak onun birtakım doğal hakları olduğunu ileri sürmüştür. Doğal haklara büyük bir değer yükleyen Locke, kurulacak olan devleti de bu hakları korumakla görevli kılmıştır.

Locke doğal haklar, emek, özel mülkiyet, sınırlı devlet anlayışı, kuvvetler ayrılığı ve direnme hakkı kavramları üzerinden hareketle oldukça farklı görüşler ileri sürmüştür. O, bireylerin yaşamlarını devam ettirebilmeleri bakımından büyük önem arz eden doğal hakların, sadece sınırlı devlet anlayışı içerisinde korunabileceği kanaatindeydi. Bununla birlikte devlet yetkilerini sınırlandırmanın kuvvetler ayrılığı ilkesinden geçtiğini düşünen Locke açısından kuvvetler ayrılığı, toplumu yönetecek gücün mutlak hale gelmesini önlemektedir. Bunun engellenemediği durumlarda ise bireyin direnme hakkından söz etmiştir. Dolayısıyla bu ve benzeri kavramlar çerçevesinde Locke’un siyaset felsefesine önemli katkılar sağlamıştır.

Diğer yandan Locke, geliştirmiş olduğu fikirlerle kendinden sonra gelen birçok filozofu etkilemiş ve yeni siyaset felsefelerinin oluşumuna imkân sağlamıştır. Onun siyaset felsefesi çerçevesinde ileri sürdüğü kavram ve temellendirmeler günümüz dünyasında demokratik yönetimlerde dahi yaşanan sorunların çözümünde

alternatif imkânlar ve çözüm önerileri sağlamaktadır. Bu bakımdan özellikle emek, özel mülkiyet, sınırlı devlet anlayışı, kuvvetler ayrılığı ve benzeri konulardaki düşünceleri çağımızda ötekinin hakkını çiğnemediği daha insanca daha mutlu ve daha özgür yaşamının olası yollarını insanlara göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Ağaoğulları, M. A, Çulha Zabcı F. Reyda, E. (2009). Kral Devletten-Ulus Devlete. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Akman, Ş. T. (2021). John Locke'un Siyaset Felsefesi Ekseninde Doğal Hukukun Politikleştirilmesi. Amme İdaresi Dergisi, 2(54), 6-31.
- Arslan, H. (2013). John Locke'un Siyaset Felsefesinin Temelleri Üzerine Bir Deneme. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(17), 187.
- Cevizci, A. (2001). On Yedinci Yüzyıl Felsefe Tarihi. Bursa: Asa Kitabevi.
- Değirmencioğlu Yıldız, B. (2016). John Locke'ta Doğa Durumu ve Direnme Hakkı. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 3(20), 391-400.
- Eroğlu, M. (2010). John Locke'un Devlet Teorisi. Akademik Bakış Dergisi, 2, 4-5.
- Geçit, B. (2014). John Locke'da Mülkiyet Hakkının Sınırları: Doğal Hukuk Temelinde Bir Değerlendirme. Beytülhikme An International Journal of Philosophy, 1(4), 103-104.
- Heywood, A. (2022). Siyaset. (Çev. N. Uslu). Ankara: Adres Yayınları.
- Locke, J. (1999). Tabiat Kanunu Üzerine Denemeler. (Çev. İ. Çetin). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Locke, J. (2012). Yönetim Üzerine İkinci İnceleme. (Çev. F. Bakırcı). Ankara: Ebabil Yayınları.
- Locke, J. (2017). Hoşgörü Üstüne Bir Mektup. (Çev. M. Yürüşen). Ankara: Liberte Yayınları.
- Locke, J. (2020). Yönetim Üzerine İki İnceleme. (Çev. Ö. Saruhanlıoğlu). İstanbul: Litera Yayınları.
- Macit, M. H. İplikçi, A. ve Bingöl, M. (2021). Siyaset Felsefesine Giriş. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ormanoğlu, H. D., Çirkin, F. (2022). John Locke'un Siyaset Felsefesi Anlayışında Direnme Hakkı. İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, (2)13, 559-560.
- Ruby, C. (2016). Siyaset Felsefesine Giriş. (Çev. A. U. Kılıç). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Saygılı, S., Avcı, M., Bayrakdar, N., Denizler, N. (2020). Disiplinlerarası Bir Yaklaşımla Felsefenin Değeri. Kayseri: Kimlik Yayınevi.
- Şahin, K. (2017). John Locke'un Toplum ve Devlet Anlayışı, Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi, 1(52), 43-54.
- Tabanlı, F. (2018). Thomas Hobbes ve John Locke'un Devletin Kökeni Hakkındaki Görüşleri. Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, (2)4, 346-347.
- Tilci, Ö. ve Çelikçi, A. S. (2022). John Locke'un Siyaset Felsefesinde Mülkiyet ve Devlet. İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, (2)11, 315-327.
- Toku, N. (2003). John Locke ve Siyaset Felsefesi. Ankara: Liberte Yayınları.
- Toku, N. (2015). Siyaset Felsefesine Giriş. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Topakkaya, A. (2017). Hukuk ve Adalet. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Yayla, A. (2014). Siyaset Teorisine Giriş. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Zabunoğlu, H. G. (2016). Toplum Sözleşmesi Bağlamında John Locke'un Devlet Anlayışı. İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2(7), 431-456.

Araştırmacıların Çıkar Çatışması Beyanı

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Etik kurul izni ve/veya yasal/özel izin alınmasına gerek olmayan bu çalışmada araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Yazarlar makaleye eşit oranda katkı sağlamış olduklarını beyan eder.

The Problem of the Possibility of Politics from Monarchy to Democracy and John Locke

Extended Abstract

John Locke (b. 1632, d. 1704) was a British philosopher and medical researcher. Locke is considered one of the leading philosophers of seventeenth-century political philosophy. Locke's ideas on politics made him an important figure of classical liberal democracy. Locke is the founder of liberalism due to opposed absolutism and advocated the separation of powers. He basically aimed to establish a peaceful social order. In this framework, he reveals his ideas by examining the lives of individuals before the social order. According to him, individuals lived in peace before the establishment of political society. In the beginning, that is, in the state of nature, the environment of peace occurred spontaneously. According to Locke, every individual in the state of nature also has a number of natural rights. These rights, such as life, liberty, equality, property, the right to punish aggressors and so on, are the rights that individuals are born with. These rights prepare the environment for the emergence of a state of war. From his point of view, the only way to avoid a possible war is to surrender these rights to the sovereign power. Thus, every individual who wants to avoid war surrenders a bundle of rights to the sovereign through consent. The surrendered rights are secured by the social contract. The purpose of the social contract is to establish order and law, to resolve the uncertainties of the natural state and to create institutions to protect the rights of the individual. In this respect, the influence of Locke's ideas in the field of politics still continues today. In this study, Locke's ideas in the field of political philosophy will be discussed from a critical perspective. Locke's political works he is most famous for *The Second Treatise of Government* in which he argues that sovereignty resides in the people and explains the nature of legitimate government in terms of natural rights and the social contract. He is also famous for calling for the separation of Church and State in his *Letter Concerning Toleration*. Much of Locke's work is characterized by opposition to authoritarianism. This is apparent both on the level of the individual person and on the level of institutions such as government and church. For the individual, Locke wants each of us to use reason to search after truth rather than simply accept the opinion of authorities or be subject to superstition. In conclusion, Locke put forth different views through concepts such as natural rights, labor, private property, limited government, the separation of powers, and the right to resistance. He is of the opinion that natural rights can only be preserved within the framework of a limited government. From this perspective, Locke has influenced many philosophers who came after him with his ideas, contributing to the formation of new political philosophies. The concepts and foundations he put forth provide alternative solutions to the issues faced by democratic governments today. In this regard, his thoughts on topics such as labor, private property, limited government, and the separation of powers are particularly significant for suggesting ways to live more humanely in our contemporary era.